

Đề xuất phương án giết mổ gà an toàn: quan tâm đến quyền sử dụng đất, sinh kế và sở thích người tiêu dùng

Mặc dù đã nỗ lực hành động trong hơn thập kỷ qua nhưng hoạt động giết mổ động vật ở Việt Nam vẫn tiềm ẩn nhiều nguy cơ bùng phát dịch bệnh. Bản tóm tắt này sẽ phân tích các lý do tại sao và đề xuất phương án giết mổ an toàn hơn.

Giết mổ gà ở chợ gia cầm sống. Ảnh Viện Thú Y.

Bối cảnh

Các dịch bệnh ở động vật và người ngày càng xuất hiện nhiều tại các chợ tươi sống – chợ truyền thống nơi mà các thực phẩm tươi sống, cả thịt, cá được bán ở đây. Virus gây ra đại dịch COVID-19 được xác định là xuất hiện ở loại chợ này. Ở Việt Nam, các chợ truyền thống là rất phổ biến. Tuy nhiên, bằng chứng cho thấy đây là những điểm nóng về sự xuất hiện và lây lan dịch bệnh từ động vật sang người, chẳng hạn như bệnh Cúm gia cầm.¹ Cách giết mổ động vật ở các chợ này đầy nguy cơ. Các nhà hoạch định chính sách ở Việt Nam từ lâu đã nhận ra được các mối nguy với sức khỏe cộng đồng từ các chợ này và tìm cách kiểm soát hoạt động mua bán để giảm thiểu rủi ro. Những nỗ lực trong hơn 10 năm qua bao gồm cả việc đóng cửa các cơ sở giết mổ (CSGM) nhỏ lẻ và đưa ra các quy định khuyến khích đầu tư vào các CSGM công nghiệp, đồng thời cung cấp các hỗ trợ cho họ. Tuy nhiên, những số liệu gần đây nhất (2023) đã chỉ ra chỉ có dưới 1% số gia cầm được giết mổ (chủ yếu là gà) đến từ các CSGM lớn. Hơn nữa, các chợ truyền thống vẫn giữ vai trò quan trọng trong cung cấp nguồn thực phẩm cho con người.

Kiến nghị

CẤP TỈNH/THÀNH PHỐ

- Bố trí nguồn vốn để cải thiện điều kiện giết mổ tại các CSGM quy mô nhỏ và các điểm giết mổ tại chợ an toàn.
- Khuyến khích các thương lái gia cầm sử dụng các cơ sở tập trung giết mổ.
- Hỗ trợ nâng cao năng lực cho các CSGM quy mô nhỏ nhằm cải tiến điều kiện vệ sinh và an toàn thực phẩm.
- Có quy hoạch sử dụng đất lâu dài cho các chợ, các CS tập trung giết mổ và các phát triển các CSGM.

CẤP BỘ

- Ban hành các quy định cho các CSGM quy mô nhỏ, tập trung vào cung cấp nguồn nhân lực để cải tiến năng lực cho các CSGM này.
- Xây dựng các chiến lược truyền thông nhằm nâng cao hiểu biết về VSATTP cho các CSGM quy mô nhỏ.
- Bố trí nguồn nhân lực và tài chính để xây dựng một mạng lưới các phòng thí nghiệm giám sát dịch bệnh

Các chính sách hiện hành ở Việt Nam

Chúng tôi đã tiến hành phân tích hầu hết các chính sách từ năm 2001 liên quan đến việc cải thiện giết mổ. Do các chính sách ở cấp độ quốc gia được chuyển thành các chính sách ở các tỉnh hoặc thành phố và đây là nơi thiết kế lên các công cụ để thực hiện chính sách. Các chính sách liên quan đến việc cải tiến hoạt động giết mổ tại ba tỉnh Hà Nội, Hải Dương và Bắc Ninh cũng được phân tích. Ngoài ra, chúng tôi đã tiến hành phỏng vấn 107 cá nhân liên quan bao gồm người giết mổ, các nhà hoạch định chính sách, những người bán lẻ và các nhà cửa hàng và nhà hàng.

Cấp quốc gia

Ở cấp quốc gia, Chiến lược phát triển Chăn nuôi năm 2020 và xây dựng tầm nhìn 2021-2030, hỗ trợ công nghiệp hóa và hiện đại hóa chăn nuôi, chế biến và tiêu thụ. Dự kiến đến năm 2030 sẽ có 50% số gia cầm được giết mổ ở các CSGM tập trung và 'hầu hết gia cầm' sẽ được giết mổ tại các CSGM này vào năm 2045. Rất nhiều các chính sách tập trung vào hỗ trợ cung cấp dịch vụ quản lý, xây dựng nguồn lực và giám sát các CSGM công nghiệp. Chính phủ cũng đưa ra chính sách giảm thuế và tín dụng để hỗ trợ cho các nhà đầu tư xây dựng các cơ sở này.

Cấp tỉnh/thành phố

Thành phố Hà Nội, Có khoảng 7 chính sách liên quan. Tầm nhìn dự kiến là sẽ giảm khoảng một nửa

số CSGM nhỏ lẻ trong giai đoạn 2018 - 2020, thực hiện từng bước việc chuyển đổi từ các CSGM nhỏ lẻ sang các CSGM tập trung. Các chính sách cũng thúc đẩy phát triển phối hợp chăn nuôi, giết mổ và tiêu thụ thông qua mở rộng việc tiêu thụ sản phẩm trong các siêu thị, các cửa hàng tiện lợi (nơi mà người dân tiêu thụ các sản phẩm thịt đông lạnh và chế biến). Các chính sách cũng khuyến khích các nhà đầu tư tư nhân xây dựng các CSGM tập trung thông qua cung cấp vốn, giảm thuế đất và các trợ cấp. Các chính sách cũng hỗ trợ xử lý chất thải, xây dựng cơ sở hạ tầng như xây dựng hệ thống đường xá, các hệ thống thoát nước.

Tỉnh Hải Dương, với chiến lược là xóa bỏ nhanh chóng các CSGM nhỏ lẻ. Có 4 chính sách liên quan đến chiến lược này, tất cả đều nhằm mục đích thay thế hoàn toàn các CSGM nhỏ lẻ bằng các CSGM tập trung. Dự kiến hỗ trợ xây dựng 4 CSGM công nghiệp, 35 CSGM bán công nghiệp và 102 cơ sở tập trung giết mổ vào trước năm 2030. Hải Dương cũng dự kiến xuất khẩu sản phẩm động vật và điều này càng đòi hỏi phải có các sản phẩm có các tiêu chuẩn cao hơn so với sản phẩm tiêu thụ nội địa.

Tỉnh Bắc Ninh, có 2 chính sách liên quan đến phát triển giết mổ. Tương tự như Hà Nội và Hải Dương, Bắc Ninh dự kiến sẽ có 100% thịt lợn và thịt gia cầm đến từ các lò mổ tập trung vào năm 2045. Bắc Ninh cũng thúc đẩy phối hợp chăn nuôi, giết mổ và tiêu thụ sản phẩm. Cũng như Hải Dương, Bắc Ninh cũng thấy có tiềm năng xuất khẩu các sản phẩm thịt gà. Điều này đặc biệt phù hợp vì Bắc Ninh có các khu công nghiệp lớn với rất nhiều các công ty nước ngoài đang hoạt động trong tỉnh. Tuy nhiên, không giống như Hà Nội và Hải Dương, các

Các chính sách quốc gia: tầm nhìn, mục tiêu và đề xuất hành động

MỤC TIÊU	CÁC NỘI DUNG CHÍNH
AN TOÀN THỰC	Kiểm tra CSGM trước, sau giết mổ và lấy mẫu xét nghiệm.
	Cấm buôn bán và giết mổ động vật ốm/chết; cấm vứt xác động vật chết ra môi trường; kiểm soát, thanh tra và quản lý việc vận chuyển, giết mổ động vật.
VỆ SINH GIẾT MỒ	Khử trùng lò mổ và sử dụng các dụng cụ phù hợp theo hướng dẫn của cơ quan quản lý thú y.
	Nâng cao năng lực cho cán bộ giám sát lò mổ và các cán bộ thú y quản lý các lò mổ.
VỆ SINH MÔI TRƯỜNG	Thực hiện tốt các yêu cầu vệ sinh tại các cơ sở giết mổ tập trung, nhân viên giết mổ, các trang thiết bị và kiểm tra động vật.
	Hỗ trợ tài chính cho các cơ sở giết mổ công nghiệp, ưu tiên sử dụng đất đối với các trại chăn nuôi công nghiệp và các lò mổ.
	Chủ động kiểm tra đột xuất các cơ sở giết mổ.

Ví dụ về các biện pháp chính sách ở cấp quốc gia. Mỗi một chính sách sẽ có một số mục tiêu cần đạt được, đó là cải thiện: an toàn thực phẩm, vệ sinh giết mổ và vệ sinh môi trường. Tuy nhiên một số nhiệm vụ trong các chính sách có thể liên quan đến nhiều mục tiêu.

chính sách của Bắc Ninh nhấn mạnh đến tầm quan trọng của sinh kế và phát triển nông thôn đối với ngành chăn nuôi. Tỉnh cũng đã nhận ra lợi ích của các giống gà bản địa là phù hợp với điều kiện môi trường Việt Nam.

Tại sao chính sách lại chưa được thực hiện tốt?

Những thách thức đối với việc đóng cửa các CSGM nhỏ lẻ

Phân tích chỉ ra rằng các chính sách ở cấp quốc gia và cấp tỉnh nói chung được xây dựng lên để khuyến khích các nhà đầu tư xây dựng CSGM với mục tiêu an toàn thực phẩm, vệ sinh giết mổ và vệ sinh môi trường. Tuy nhiên các chính sách có tác động khá hạn chế.

Cạnh tranh ưu tiên

Các bộ ngành khác nhau sẽ có những ưu tiên quan tâm khác nhau, rồi giữa các cục/vụ trong cùng một bộ cũng vậy, từ đó dẫn đến rất nhiều khó khăn trong thực thi tầm nhìn thay thế các CSGM nhỏ lẻ. Hà Nội là một ví dụ, trong khi sở Nông nghiệp quan tâm đến sinh kế dựa trên phát triển chăn nuôi, thì các bộ phận khác lại quan tâm đến ô nhiễm môi trường do chăn nuôi và mong muốn cấm phát triển chăn nuôi và mong muốn đầu tư vào cơ sở hạ tầng (bệnh viện, trường học). Như vậy các bộ ngành khác nhau đã có những ưu tiên khác nhau và tạo ra các xung đột.

Các quyền sử dụng đất

Các ưu tiên khác nhau cũng sẽ dẫn đến sự không chắc chắn về quyền sử dụng đất, không chắc chắn với các chủ sở hữu và những nhà đầu tư vào CSGM. Ở Việt Nam, đất đai không được mua bán mà chỉ có quyền sử dụng đất được gia hạn thông qua các hợp đồng thuê. Chính phủ có thể chấm dứt quyền sử dụng đất khi thấy các hoạt động không còn phù hợp trên phần diện tích này. Điều này đã dẫn đến sự không chắc chắn đối với doanh nghiệp hay các nhân mong muốn đầu tư vào xây dựng CSGM, họ lo ngại rằng các CSGM có thể bất ngờ bị dừng hoạt động và bắt buộc phải chuyển đi nơi khác. Điều này đã làm nản chí các nhà đầu tư tiềm năng vào lĩnh vực này.

Ưu thích của người tiêu dùng

Các lò mổ công nghiệp là phổ biến hơn với chuỗi cung ứng gà lông trắng (gà thịt công nghiệp). Gà trắng chủ yếu cung cấp cho các bếp ăn của các khu công nghiệp hay trường học và cũng thường được bán trong các siêu thị. Tại những nhà ăn này mọi người ít quan tâm đến hương vị, kết cấu và cách nấu món ăn. Họ chủ yếu quan tâm đến số lượng và sự đồng nhất sản phẩm thịt gà và yêu cầu đáp ứng về số lượng cung ứng, thời gian giao sản phẩm và an toàn thực phẩm. Ngoài ra, gà trắng cũng rẻ hơn đáng kể so với gà lông màu.

Thịt gà màu và những loại gà đặc biệt như gà loại thối được nhiều gia đình và các nhà hàng lựa chọn.

Chúng tôi đã đầu tư rất lớn vào cơ sở giết mổ này trong 5 năm qua, nhưng chúng tôi sẽ phải di dời cơ sở này đến một nơi khác vào năm 2030 do quá trình đô thị hóa của Hà Nội. Điều này làm cho chúng tôi gặp rất nhiều khó khăn.

- Chủ cơ sở giết mổ tập trung

Loại gà này thường được cung cấp từ các CSGM quy mô nhỏ. Gà được nuôi trong các cơ sở chăn nuôi quy mô nhỏ và được bán tại các chợ địa phương, tại đây người ta có thể chọn được những loại gà mà họ mong muốn (như giống gà, gà trống hoặc mái, khối lượng và màu sắc,...) theo từng mục đích.

Điều đặc biệt về giá cả

Chúng tôi thấy rằng giá không phải là yếu tố quyết định chính khi người tiêu dùng lựa chọn thịt gà ở Việt Nam. Gà lông màu có giá cao hơn gà lông trắng tới 60% tại các chợ truyền thống (xem bảng dưới đây) và giá gà trắng tại siêu thị thì đắt hơn tại các chợ. Điều này hiển nhiên chỉ ra rằng người tiêu dùng chọn mua gà màu không phải vì nó rẻ hơn gà trắng mà vì họ còn quan tâm cả đến những thứ khác như sở thích ẩm thực và văn hóa đối với một số loại gà nhất định trong các món ăn cụ thể, cảm giác an toàn thực phẩm tốt hơn và những cảm giác mà họ cho rằng đảm bảo an toàn khi nhìn thấy những con gà còn sống ở chợ

Những quan tâm đến dinh dưỡng

Giết mổ nhỏ lẻ là một lựa chọn sinh kế quan trọng cho những người bị thiệt thòi. Chúng tôi nhận thấy rằng phụ nữ và những người từng làm việc tại các cơ sở chăn nuôi nhỏ hay trong lĩnh vực nông nghiệp chuyển sang làm việc trong các CSGM nhỏ lẻ sẽ dễ dàng hơn do dễ dàng hoạt động và ít chi phí (nếu hoạt động không chính thức tức không có giấy phép). Đối với họ, giết mổ gà lông màu có lợi nhuận cao hơn gà lông trắng do giá bán lẻ cao hơn nên tỉ suất lợi nhuận cao hơn. Tuy nhiên, với nhiều người thì đây là một công việc không ổn định và điều kiện làm việc vất vả. Tính nhất thời đã làm nhiều người không muốn đầu tư lâu dài vào lĩnh vực này.

GIA (đ/kg)	CHỢ TRUYỀN THỐNG	SIÊU THỊ
Gà lông màu	115,000	-
Gà lông trắng	70,000	80,000 - 85,000

Giá gà màu và gà trắng tại điểm bán lẻ. Nguồn: Vu Dinh Ton

Tương lai nào cho các CSGM quy mô nhỏ?

Chính phủ Việt Nam đã ban hành các chính sách nhằm công nghiệp hóa và hiện đại hóa hoạt động giết mổ nhằm đáp ứng những lo ngại về sức khỏe cộng đồng. Tuy nhiên những cố gắng nhằm thay thế các CSGM nhỏ lẻ bằng các CSGM tập trung đã gặp phải không ít các thách thức về xã hội, văn hóa, kinh tế và chính trị. Những chiến lược ưu tiên giữa các cơ quan của chính phủ khác nhau dẫn đến quyền sử dụng đất không rõ ràng và khó có thể dự đoán trước, điều này đã làm nản chí các chủ sở hữu và các nhà đầu tư vào các CSGM tập trung và các hạ tầng cơ sở. Những sự khác nhau này sẽ khó có thể được giải quyết dễ dàng do các cơ quan khác nhau sẽ có những mục tiêu ưu tiên khác nhau. Kết quả là Chính phủ khó có thể đảm bảo cho các chủ sở hữu và các nhà đầu tư vào các CSGM tập trung tiếp tục phát triển các CSGM trên diện tích đất đai hiện tại.

Trong khi đó, sở thích ẩm thực và nhận thức về an toàn thực phẩm của người Việt cho thấy thịt gà lông màu vẫn sẽ là nguồn thịt gà quan trọng ở Việt Nam. Như vậy, các CSGM quy mô nhỏ vẫn giữ vai trò quan trọng đối với chuỗi gà màu.

Các CSGM quy mô nhỏ cũng vẫn sẽ là một lựa chọn sinh kế cho những người yếu thế và đây cũng là điều quan trọng trong giảm nghèo và công bằng.

Đề xuất chính sách

Kinh nghiệm cho đến nay cũng chỉ ra rằng sẽ rất khó để thay thế toàn bộ các CSGM nhỏ bằng các CSGM tập trung. Những sở thích ẩm thực và những quan niệm về an toàn thực phẩm của người dân sẽ không thể thay đổi trong một tương lai gần. Một chiến lược tốt hơn cho Việt Nam có thể là thay đổi mô hình chuỗi cung ứng sản phẩm chăn nuôi công nghiệp (bao gồm chăn nuôi trang trại công nghiệp quy mô lớn, phát triển các CSGM tập trung và phân phối sản phẩm trong các siêu thị) để phù hợp với điều kiện kinh tế, văn hóa xã hội cụ thể của mình. Điều này có nghĩa là tìm cách cải thiện các điều kiện vệ sinh, an toàn sinh học, an toàn thực phẩm cho các CSGM quy mô nhỏ hơn là chỉ đầu tư vào phát triển các CSGM tập trung.

Việt Nam cũng nên tập trung vào cải thiện điều kiện vệ sinh chợ truyền thống, quản lý và giám sát các hoạt động giết mổ tại chợ. Kiểm soát hiệu quả rủi ro sức khỏe cộng đồng tại các chợ truyền thống khi kết hợp với các chiến lược phòng ngừa kỹ lưỡng (như tiêm vac xin định kỳ, kiểm soát nghiêm ngặt vệ sinh trong các chợ), giám sát (như lấy mẫu định kỳ trên chuỗi cung ứng) và ứng phó (như ngăn chặn nhanh chóng các bệnh truyền nhiễm). Cách tiếp cận này cũng đã được áp dụng tại Hồng Kông nơi mà những rủi ro về sức khỏe cộng đồng do buôn bán gia cầm sống đã được giảm thiểu một cách hiệu quả.

Việc sử dụng các cơ sở tập trung giết mổ cũng nên được mở rộng, thay thế cho đầu tư phát triển các CSGM công nghiệp. Không giống như CSGM công nghiệp, các CS tập trung GM chỉ cung cấp điều kiện giết mổ nơi mà các thương lái đến thực hiện giết mổ gà của mình. Do hầu hết các thương lái này chủ yếu giết mổ gà màu nên điều này sẽ giúp cho cải thiện được chuỗi cung ứng gà màu. Chính phủ nên tập trung vào việc quản lý giám sát các điều kiện vệ sinh và ATTP tại các CS tập trung GM và khuyến khích sử dụng các CS tập trung GM đối với các thương lái và những cơ sở chăn nuôi quy mô nhỏ và vừa.

Thông tin bổ sung

Dự án “Gia cầm Một sức khỏe” được thực hiện nhằm giúp các nước châu Á có thể đáp ứng được nhu cầu ngày càng tăng về thịt và trứng gà đồng thời giảm thiểu các nguy cơ sức khỏe cộng đồng ở cấp địa phương và toàn cầu.

Nghiên cứu này được thực hiện tại miền Bắc Việt Nam, chủ yếu tại ba tỉnh Hà Nội, Hải Dương và Bắc Ninh, giai đoạn 2021- 2023. Đây là nghiên cứu được thực hiện phối hợp giữa Học viện Nông nghiệp Việt Nam (VNUA), tại Hà Nội và Viện Nghiên cứu Phát triển (IDS) của Anh.

Tóm tắt Chính sách này do GS. Vũ Đình Tôn và TS. Ayako soạn thảo và có sự đóng góp của TS. Phạm Thị Thanh Hoa.

Xem thêm GCRF Một sức khỏe cuộc họp ‘Tăng cường Một sức khỏe có thể kiểm soát dịch bệnh từ gia cầm’.

Người liên hệ

Dr Ayako Ebata – a.ebata@ids.ac.uk
Professor Vu Dinh Ton –
vdtton.hua@gmail.com

Lưu ý: Những kết quả, phân tích và kết luận chỉ là của các tác giả.

Đây là bản khuyến nghị có quyền truy cập mở (CC-BY-NC).

Nghiên cứu này được tài trợ bởi Dự án nghiên cứu gia cầm Một sức khỏe (BB/011269/1), một trong 12 dự án liên ngành được tài trợ bởi Ủy ban Nghiên cứu và Đổi mới sáng tạo Vương quốc Anh thông qua Quỹ nghiên cứu thách thức toàn cầu.

Ghé thăm - onehealthpoultry.org.uk

UK Research and Innovation

GCRF

Ghi chú

1. Chợ tươi sống: Việc mua bán thực phẩm có nguy cơ xuất hiện dịch bệnh: Trends in Microbiology <https://doi.org/10.1016/j.tim.2021.02.007>
2. Nghiên cứu về Lộ trình Buôn bán gia cầm sống ở Hồng Kông: BMT Asia Pacific